

Kmenové listy a další úřední prameny o průběhu povinné vojenské služby v Československu v letech 1918–1939 a 1945–1948

Marek Fišer

Zmapování vojenské služby konkrétní osoby stejně jako odborný výzkum branné povinnosti se neobejdou bez studia osobních spisů, jež si vojenská správa ke každému vojákově vedla. Tento příspěvek zahajuje sérii článků o úředních dokladech, zaznamenávajících průběh povinné vojenské služby v českých zemích od jejího zavedení na našem území až do profesionalizace armády v roce 2005. Článek se soustředí na dokumenty vzniklé úřední činností čs. vojenských útvarů v době míru v meziválečném období a v letech třetí republiky.¹ Jde především o základní pramen tehdejší vojenské personální evidence, kmenové listy, ale také o další související písemnosti.

Čs. branná moc převzala v rámci systému evidence vojenské služby zaběhlé a osvědčené administrativní postupy fungující v zaniklém Rakousko-Uhersku.² V textu primárně půjde o charakteristiku pramenů, nikoli o výklad zabývající se vývojem branné povinnosti. Záměrem je na konkrétních příkladech a v ukázkách dokumentů ilustrovat trendy v organizaci povinné služby.³ Rok 1948, jímž je zastropován chronologický záběr příspěvku, je nutné brát pouze jako velmi hrubou hranici, vymezující spíše společenskopolitický přelom, z něhož administrativní změny vyplynuly až postupně v dalších letech.

Kromě příslušných předpisů, norem či směrnic Ministerstva národní obrany⁴ byly hlavním pramenem pro tento příspěvek kmenové listy a jiné dochované úřední doklady personální povahy, uložené zejména ve Vojenském historickém archivu v Bratislavě⁵ a dále ve Vojenském ústředním archivu – Vojenském historickém archivu v Praze-Ružyni⁶.

Dříve než přistoupíme k rozboru konkrétních dokumentů, které si armáda vedla o mužích odvedených k povinné (prezenční) vojenské službě, a nastíníme možnosti jejich interpretování, bude vhodné pojednat o jejich současné dostupnosti.

Mladí muži vyzdobení tradičními květinami na znamení toho, že byli odvedeni.

FOTO: VHÚ

¹ Článek se nezabývá obdobím druhé světové války, kdy povinná vojenská služba na českém území nebyla zavedena, alespoň tedy ne pro osoby české národnosti. Vyložit problematiku evidenčních pramenů u čs. armády v zahraničí by ale bylo do budoucna jistě vhodné.

² Na rok 2025 je do Historie a vojenství připravován článek o evidenci vojenské služby před rokem 1918.

³ Nejpodrobněji o vývoji branné povinnosti v meziválečném období viz Rudolf SANDER, *Branná povinnost v Československu (1918–1938)*. Sborník archivních prací 1989, č. 1, s. 255–278.

⁴ Téměř všechny lze nalézt na Digitální studovně Ministerstva obrany ČR [online]. Dostupné z: <https://digitalnistudovna.army.cz> [cit. 2024-10-14].

⁵ Vojenský historický archiv Bratislava, fond Kmeňové doklady vojakov a poddůstojníkov (rok narodenia 1911–1920).

⁶ Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, sbírka Vojenské kmenové listy.

Nejrozšířenější varianta československých kmenových listů z období do roku 1920, v tomto případě tiskopis využitý pro evidenci staršího záložníka. Někdy byly do nových tiskopisů přepisovány všechny údaje z německy psaných kmenových záznamů, často se však pouze opsaly základní informace, jak lze vidět na tomto příkladu. Největší význam měla především poslední známá zdravotní klasifikace, podle níž byl dotyčný zařazován do nového poměru podle branného zákona z roku 1920. Pokud byl veden v klasifikaci A, tedy schopen vojenské služby, mohl být považován za odvedeného a zařazen do I. zálohy, v níž měl setrvat až do svých čtyřiceti let.

FOTO: VÚA-VHA

List hlavní kmenové knihy.									
Odveden dopisováním okresním velitelstvím stálého vojska (v evidenci u zeměbrany nebo zemských střelců, vojácký oddíl neb ústav)		V odvodním protokolu zapsán	pod běžným číslem	Sešit kmenové knihy (ročník odvodní)	1920/1908	Číslo listu	481		
Jméno a příjmení				Luriaček František					
Rodiče				Sopotnice		Rok narození	1886		
Politický okres				Lanškrounský		Stav			
Země				Čechy		Náboženství			
Zaměstnání, živnost nebo povolání				hospodářský pomocník					
Odveden									
Zařazen									
Popis osoby.									
Vlasy		Ústa		Očkován					
OCI		Brada		Mluví	řek				
Obočí		Obličej		Píše					
Nos		Zvláštní tělesné známky nebo vady podle odvodního protokolu		Tělesná výška v metrech					
				Velikost obuvi					
D a l š í.									
Hodnost	Změny	v roce	dne	P o p i s					
dom. vojín (branný)		15/12. 1920		pokládán za odvedeného na základě klasifikace „A“ a přepočten do I. zálohy podle branného zákona 1920/1908. Jako nyní. Převzatí nařízení č. 88 ze dne 27. 12. 1920. sb. z. a nař. č. 470, Věstník (M. T. O. bod 470.					

Stav pramenné základny

Na dochování dokumentů měly vliv historické události spojené s okupací Československa a druhou světovou válkou, a to zejména u osobních spisů Němců, Maďarů a příslušníků jiných národností, kteří měli domov na území odtrženém od Československa do března 1939. Dalším, ještě podstatnějším faktorem byla rozhodnutí o skartacích, hrající zásadní roli u kmenových listů příslušníků mužstva bez ohledu na národnost, a v neposlední řadě archivní rozlučka po vzniku samostatné České a Slovenské republiky.

Po mnichovské dohodě a německé okupaci byly kmenové a jiné osobní doklady osob, jež se staly jako Němci občany třetí říše, předány orgánům německé branné moci. Při průzkumu napříč fondy kmenových listů bylo přesto zjištěno, že alespoň v ročnících, které

neprošli archivními skartacemi, se velká část spisů těchto osob dochovala. Stalo se tak nejspíše proto, že podstatná část personální dokumentace vojáků německé národnosti z evidence čs. branné moci byla na konci roku 1940 od okresních vojenských velitelství (Wehrbezirkskommando) převedena do pražského Vojenského dokumentačního úřadu (Wehrdienstliche Schriftstelle, později Wehrnachweisstelle).⁷

O něco horší je situace u osob příslušných na území zabrané v letech 1938 a 1939 Maďarskem. U nich se nezdá dochovaly pouze evidenční listy záložníků z padesátých let,⁸ a to samozřejmě jen v případě, že příslušeli na území Československa i po roce 1945.

K 1. lednu 1951, kdy bylo zrušeno vedení kmenových listů, se dochované materiály převedly do Vojenského spisového úřadu v Hradci Králové, později

⁷ Jan ZÁMEČNÍK a kol., *Sto let vojenského archivnictví*. Ministerstvo obrany České republiky – VHÚ Praha, Praha 2019, s. 266; Zuzana PIVCOVÁ, *Vojenské archivnictví v Protektorátu Čechy a Morava*. HaV 2008, č. 3, s. 102.

⁸ Ve zmíněných evidenčních listech bylo v poznámkách uvedeno, že doklady o povinné vojenské službě se nedochovaly a údaje byly zapsány na základě tvrzení dotyčného.

První léta po vzniku ČSR nebyla ani v armádě chudá na různé byrokratické improvizace. Mezi kmenovými listy záložníků starších ročníků se dochoval i tento exemplář se zařazením do Čs. leteckého sboru. Nově vytvořeny byly rubriky měsíc a den narození či poslední známé bydliště, naopak absentoval veškerý fyzický popis osoby a rubrika náboženství. FOTO: VÚA-VHA

List základní knihy.									
Doplňovací velitelství		Kmenová kniha (ročník narození)		1875	Čís. listu		3.	Opis	
odveden za býv. c. a k. vlády		Evidenční číslo		Jméno <i>Krsek František</i>					
pob. bratři		Narození		obec <i>Peklo</i>	obec <i>Peklo</i>	rok narození	1875		
				okres <i>Rychnov/Kráum</i>	okres <i>Rychnov/Kráum</i>	měsíc a den narození			
				stolice	stolice	občanské zaměstnání	domob. náni		
				země <i>Čechy</i>	země <i>Čechy</i>				
Hlášen, povolán a zařazen		dne <i>5. prosince</i> 1918. jako příslušník společného býv. c. a k. vojska a zařazen k službě výkonné k československému leteckému sboru v Praze.							
Poslední bydliště		obec		<i>Stm Rybná z. 68.</i>					
		okres, země		<i>Čechy</i>					
Místní				<i>český</i>					
Věk									
Z m ě n y.									
Stav	změna	v roce	dne	P o p i s					
<i>domobr. letecký vojín</i>	přiját zařazen	1918	5/12	do činné služby <i>Std 3/11</i>					
	propuštěn	"	27/12	na dovolenou na munciton dobu v smyslu nariadení vojensk. v Praze na 1918 in. pros. 315					
				<i>Std 3/12</i>					
				<i>V Praze, dne 19/11 1919</i>					
				LETECKÝ SBOR ZÁKLADNÍ KNIHA					
				V zastoupení <i>Ant. Bohan msta</i>					

přejmenovaného na Archiv vojenské evidence osob. Ten se pak v roce 1967 přestěhoval do Trnavy.⁹ V průběhu osmdesátých let byly z Trnavy transportovány do Prahy osobní spisy několika ročníků vojáků, jichž se většinou týkala povinná vojenská služba v meziválečném Československu.¹⁰ Do Vojenského historického archivu se dostaly spisy branců narozených do roku 1910 včetně. Bohužel se jich v příštích letech týkaly rozsáhlé skartace, konkrétně ročníků 1903–1910,¹¹ u nichž zůstalo zachováno jen torzo v podobě spisů příslušníků čs. zahraniční armády za druhé světové války, jiných

účastníků druhého odboje, popř. důstojníků. Naproti tomu osobní spisy vojenských osob příslušných do Československa počínaje ročníkem 1911 zůstaly po rozdělení státu již natrvalo na Slovensku a dnes jsou uloženy ve Vojenském historickém archivu v Bratislavě (ročníky 1911–1920) a ve Vojenském archivu – centrální registratuře v Trnavě (ročníky 1921 a mladší). Tyto spisy neprošly žádnými rozsáhlými skartacemi, a jsou tudíž z velké části dochované.¹² U záznamů nepostižených skartací tvoří kmenový list v podobě dvojlistu zpravidla spisovou košilku obsahující další dokumenty

9 Blíže o genezi vojenských evidenčních úřadů v poválečném období viz J. ZÁMEČNÍK a kol., *Sto let vojenského archivnictví*, s. 265–279.

10 Tamtéž, s. 160.

11 Tamtéž, s. 147 a 211.

12 Jediná zjištěná část fondu, u níž je patrná systematická částečná skartace, je soubor záznamů o vojácích ročníku narození 1911, kde jsou z velké části k dispozici pouze kmenové listy bez další doplňující dokumentace.

Exemplář kmenového listu podle vzoru z roku 1920, evidující brance odvedeného v roce 1922 k dělostřelectvu, a to na 14+10 měsíců. Branný zákon z roku 1920 stanovoval prezenční službu na čtrnáct měsíců, ale jeho přechodná ustanovení určovala, že činná služba bude až do odvodního ročníku 1922 prodloužena o dalších deset měsíců – proto údaj 14+10. Podstatné je škrtnuté kmenové číslo v horním rohu listu a jeho náhrada značkou O, což znamenalo zařazení do skupiny Odchodu, v tomto případě po vojákově superarbitraci a klasifikaci jako služby neschopného z důvodu později zjištěných tělesných vad. FOTO: VÚA-VHA

lehký dělostř. pluk č. 10

Číslo kmenového listu: **0-3/1922** Rok odvodu.

Rok narození: **1902**

Kmenový list.

1	Příjmení a jméno	Dímt Rudolf					
2	Číslo kmenového listu	3	Rok odvodu	4	Pořadové číslo protokolu odvedených	5	Příslušné doplnovací okresní velitelství
	67		1922		78		Vysoké Mýto

6	dne, měsíce roku	10./4. 1902	20	sloven	německý
7	v obci	Pol. Orlic	21	písmem	-
8	v politickém okrese	Čáslav	22	Školní vzdělání	5. tř. obecní
9	župy	(čechy)	23	Zvláštní schopnosti	
10	obce	Královský	24	vlasý	červení
11	politického okresu	Čáslav	25	vousy	červení
12	župy	(čechy)	26	oči	tmavě hnědý
13	Příjmení a jméno otce	Rudolf Dímt	27	obočí	červení
14	Rodné příjmení a jméno matky	Antonie Potterová	28	nos	červený
15	Matěská řeč	německá	29	ústa	červená
16	Povolání	poštovní	30	brada	špinavá
17	Stav	svobodný	31	obličej	čistý
18	Náboženství	ř. k.	32	výška těla v cm	164
19	Adresa rodičů neb nejbližších příbuzných	Královský, Branná č. 405	33	zvláštní znamení neb vady	%
			34	Klasifikace a rozhodnutí o odvodu	schopen b. v.
					Odučen

35	Způsob odvodu a doba branné povinnosti	36	Zařazen	37	Prisahu vykonal
	Do 22./5. 1922 při klasim odvodu na 14+10 měsíců činné služby. (Branná povinnost v I. záloze do 31./12. 1942/ v II. záloze do 31./12. 1951/)		Do 1./10. 1922 k lehký dělostř. pluk č. 10		22./5. 1922

Čís. skl. 30. — Tiskárna MNO. v Praze. — (Výnos MNO. č. 210100/III-9a z r. 1920.)

vztahující se ke službě dotyčného. Průzkum osobních spisů probíhal primárně u branců narozených v letech 1901–1920,¹³ plnicích svoji vojenskou povinnost mezi válkami a v prvních letech po obnovení samostatného Československa. Charakterizováni jsou jen ty dokumenty, jejichž tiskopisy byly zavedeny do roku 1948.

Vývoj po vzniku ČSR

První tiskopisy kmenových listů vzniklé v Československé republice se ještě prakticky nelišily od svých předchůdců z dob Rakousko-Uherska, nicméně v důsledku válečných zkušeností, změny státoprávních poměrů a měnícími se potřebami branné moci postupně

13 První pravidelné odvody po vzniku ČSR se uskutečnily v roce 1920 a prošli jimi muži narození v letech 1898–1900, kteří nebyli odvedeni při demobranických tříděních za války. Příklad zápisu v kmenovém listu pro odvedené v tomto roce však nemáme k dispozici. V torzu osobních spisů ročníků 1898–1900 jsou pouze kmenové listy důstojníků, kteří jako branci nastoupili vojenskou službu již během války. Proto byly pro příklady nejstarších čs. tiskopisů použity exempláře používané pro evidenci starších záložníků.

Ukázka ručně vytvořené tabulky s redukováným konduitmím záznamem dle prozatímní směrnice pro povyšování mužstva z roku 1920. V praxi se objevovaly i jiné způsoby a v některých případech byly konduitmí záznamy vytvářeny nejspíše ze zvyku podle starého rakousko-uherského vzoru s větším počtem rubrik.

FOTO: VÚA-VHA

Rok popisu	1922	1923	1924
Vojenský výpis	Polní povel w inoněci	Polní povel Tymen jako povel 1. Polní povel	Jako povel Tymen jako povel 1. Polní povel
Mimní gymnastika	Mimní povel dobře chová	Mimní povel dobře chová	Mimní povel dobře chová
Gymnastika k povyšování	Gymnastika k povyšování	Gymnastika k povyšování	Gymnastika k povyšování
Dobře povyšování	Dobře povyšování	Dobře povyšování	Dobře povyšování

evidence doznávala jistých úprav. V typologii dokumentů je možné vysledovat čtyři základní období:

- 1) Improvizační období od vzniku ČSR do vydání původního čs. vzoru kmenového listu v prosinci 1920;
- 2) Překlenovací období do zavedení čs. předpisu B-IX o vedení kmenového počtu, platného od 1. července 1925;
- 3) Období ustálené podoby kmenového listu a nových pomocných záznamů (o službě atd.) do rozbití Československa v březnu 1939;
- 4) Poválečné období řízené dočasnými směrnici.

V prvním vymezeném období šlo hlavně o zajištění evidence vojenských osob, nacházejících se v kmenových počtech rakousko-uherské branné moci. Armáda musela

– pokud nechtěla riskovat totální chaos – převzít evidenční agendu vojska zaniklé monarchie.¹⁴ Na základě převzaté evidence bylo nutné vést především přehled osob povinných vojenskou službou a zaznamenávat prováděná propuštění a demobilizace v prvních letech po skončení světové války.¹⁵ Buď byly dále vedeny již založené kmenové listy na rakouských tiskopisech pro kmenovou evidenci (*Hauptgrundbuchblatt*, *Unterabteilungs-Grundbuchblatt*), nebo byly založeny nové na tiskopisech, které byly po textové stránce většinou českým překladem těch německých. Titulově se jednalo zpravidla o *List hlavní kmenové knihy*, v případě podřízené vojenské jednotky pak o *List kmenové knihy (Pro pododdíl)*.¹⁶

14 Organizační složkou MNO, již po převratu připadl úkol uvést do pořádku kmenové knihy, se stalo oddělení pro číselný stav mužstva. Množství dokladů týkajících se čs. státních příslušníků se ocitlo v cizině v sídlech za války přestěhovaných náhradních praporů a naopak u nás zůstaly záznamy řady cizích státních příslušníků. Vzájemná výměna narážela na četné komplikace, ale většinu z nich se podařilo překonat. Průběžně se pracovalo na odstranění nedostatků v evidenci a podchycení mužstva, jež během války sloužilo u kmenových těles doplňovaných mimo území Československa a které bylo třeba zařadit k čs. náhradním tělesům podle jejich domovské příslušnosti. Viz *Československá branná moc v prvním roce republiky. Pamětní spis věnovaný u příležitosti prvního výročí samostatnosti dne 28. října 1919 ministrem národní obrany Václavem Klobáčkem veliteli čs. branné moci prezidentu Dr. Tomáši G. Masarykovi*. (Ed.) Vojtěch Kristián BLAHNÍK. Tištěno jako rukopis. Ministerstvo národní obrany, Praha 1919, s. 329–330.

15 Vedení evidence a kmenových počtů u doplňovacích okresních velitelství a kmenových těles. Hlas národní obrany 1925, č. 22, s. 359.

16 Pod označením *Záznamní list* či bez označení vydávaly také vojenské orgány překlad rakousko-uherského tiskopisu (*Vormerkblatt*), jenž sloužil jako válečná náhrada kmenového listu.

Tab. č. 1: Srovnání rubrik nově zavedeného čs. kmenového listu z roku 1920 se starší verzí vycházející z rakousko-uherského vzoru

Rakousko-uherský vzor v nejběžnějším překladu	Čs. vzor platný od prosince 1920
-	[Rámeček pro shrnutí základních identifikačních údajů] Číslo kmenového listu Rok odvodu Rok narození
Odveden DOV* [číslo]	Příslušné DOV* [místo]
Sešit kmenové knihy (ročník odvodní)	Rok odvodu
Číslo listu	Číslo kmenového listu
V odvodním protokolu zapsán: rok	-
V odvodním protokolu zapsán: los**	-
V odvodním protokolu zapsán: běžné číslo	Pořadové číslo protokolu odvedených
Jméno a příjmení	Příjmení a jméno
Narozen v obci	Narozen v obci
Narozen v politickém okrese	Narozen v politickém okrese
Narozen v zemi	Narozen v župě
Přísluší do obce	Přísluší do obce
Přísluší do politického okresu	Přísluší do politického okresu
Přísluší do země	Přísluší do župy
Rok narození	Den, měsíc a rok narození
-	Příjmení a jméno otce
-	Rodné příjmení a jméno matky
-	Mateřská řeč
Stav	Stav
Náboženství	Náboženství

Pozn.:

* Zkratka pro doplňovací okresní velitelství (něm. *Ergänzungsbezirkskommando*, EBK). V systému doplňování habsburské i československé branné moci šlo o vojenský doplňovací úřad první instance.

** Rubrika uvádějící číslo vylosovaného pořadí byla pozůstatkem rakousko-uherského branného systému, v němž sloužila ke spravedlivému rozřazení branců. Počet rekrutů, kteří měli každoročně nastoupit k vojsku (tzv. odvodní kontingent), byl stanoven zákonem a rozpočítán na jednotlivé odvodní okresy, totožné s okresy politickými. Jelikož se u odvodu většinou sešlo více branců, než měl okres uloženo odvést, o jejich zařazení rozhodovalo komisionální losování, které každému branci určilo pořadí. Odvedenci od nejnižšího čísla rukovali ke společné armádě a po naplnění jejich kvót další plnili stavy příslušné zeměbrany (až od 1890). Zbylí muži včetně těch, kteří získali úlevu s ohledem na svoji profesi či rodinné poměry, byli zařazováni k náhradní záloze, kde neprocházeli zprvu žádným a později jen základním (osmi nebo desetidenním) výcvikem, po jehož skončení se vraceli domů.

Srovnáme-li podobu dokumentů u rakousko-uherské armády a výše uvedené první československé varianty, kromě jazyka se v ničem nelišily. Objevovaly se ale i raritnější varianty kmenových listů. Ty dokládají počáteční nejednotnost a jistou spontánnost při vytváření branné moci.

První „československý“ kmenový list

Po vyhlášení nového branného zákona v roce 1920¹⁷ byly uvedeny v platnost další související výnosy Ministerstva národní obrany a v jejich rámci vyšel v prosinci 1920 i vzor nového dokladu o vojenských osobách,¹⁸

Rakousko-uherský vzor v nejběžnějším překladu	Čs. vzor platný od prosince 1920
-	Adresa rodičů neb nejbližších příbuzných
-	Školní vzdělání
-	Zvláštní schopnosti
Zaměstnání, živnost nebo povolání/Občanské povolání	Povolání
Odveden [datum, branný poměr]	Způsob odvodu a doba branné povinnosti
Zařaden [datum, vojenské těleso]	Zařaden [datum, vojenské těleso]
Popis osoby – Vlasy	Popis osoby – vlasy
-	Popis osoby – vousy
Popis osoby – Oči	Popis osoby – oči
Popis osoby – Obočí	Popis osoby – obočí
Popis osoby – Nos	Popis osoby – nos
Popis osoby – Ústa	Popis osoby – ústa
Popis osoby – Brada	Popis osoby – brada
Popis osoby – Obličej	Popis osoby – obličej
Popis osoby – Zvláštní tělesné známky nebo vady podle odvodního protokolu	Popis osoby – zvláštní znamení neb vady
Popis osoby – Očkován	-
Popis osoby – Mluví řečí	Ovládá řeči – slovem
Popis osoby – Píše řečí	Ovládá řeči – písmem
Popis osoby – Tělesná výška v metrech	Popis osoby – výška těla v cm
Popis osoby – Velikost obuvi	-
-	Klasifikace a rozhodnutí o odvodu
-	Přísahu vykonal

tentokrát s úředním názvem *Kmenový list*. Pojmenování se vžilo i pro starší typy těchto základních dokumentů bez ohledu na dříve užívaný oficiální překlad. Nový vzor měl být od oné doby používán pro zakládání kmenových listů všech nováčků a pak také ve všech případech, kdy měly být zakládány či přepisovány listy vojenských osob od ročníku 1892, převedených do nového branného poměru.¹⁹ Pro starší ročníky mělo být použito dříve používaných vzorů.²⁰

Z průzkumu dochovaných kmenových listů vyplývá, že nové tiskopisy byly často používány i pro evidenci

17 Branný zákon republiky Československé ze dne 19. března 1920, č. 193 Sb. z. a n.

18 *Nový vzor kmenového listu – vydání*. Věstník čs. ministerstva národní obrany 1920, č. 66, s. 404–405, 407–408.

19 Dle Nařízení vlády republiky Československé ze dne 27. července, č. 470 Sb. z. a n., jímž se provádějí přechodná ustanovení §§ 59, 61 až 63 branného zákona ze dne 19. března 1920 o převodu z dosavadního branného poměru do nového.

20 *Nový vzor kmenového listu*, s. 404.

Kmenový list, jehož vzor byl definován novým předpisem B-IX-1 Vedení kmenového počtu. Tento bránc byl odveden v roce 1927 na 14+4 měsíce, což byla doba stanovená pro vojenskou prezenční službu v letech 1923–1932. Číslo kmenového listu se přepisovala vždy po přidělení do stavu jiného útvaru. Vlevo nahoře je poznámka z archivu, že dotyčný se zúčastnil druhého odboje a byl vězněn (zahynul v roce 1944). Díky tomu byl jeho kmenový list vyňat ze skartace, jež postihla drtivou většinu osobních spisů vojenských osob narozených v letech 1903–1910.

FOTO: VÚA-VHA

Číslo roděj-polit-vězení

136/19

Číslo kmenového listu: *3110* | 1927 Rok odvodu
Rok narození: 1906

Kmenový list.

1	Příjmení a jméno	František BERAN		
2	Číslo kmenového listu	3	Odvodní ročník	5
	<i>3110</i>		1927	57
				Vysoké Mýto

poř. čís. a značka odv. seznamu : 167 / Přel.

6	dne, měsíce roku	22./7. 1906	30	slovesem	česky
7	v obci	Přelouč	21	písmem	"
8	v politickém okrese	Pardubice	22	Školní vzdělání	5 tř.obecné, 2 tř.měšt. a 2 r. pokrač. školy
9	<i>záměš</i>	<i>česká</i>	23	Zvláštní schopnosti	
10	obce	Přelouč	24	vlasý	černé
11	politického okresu	Pardubice	25	vousy	
12	<i>záměš</i>	<i>česká</i>	26	oci	šedé
13	Příjmení a jméno otce	Beran František	27	obočí	tmavé
14	Rodné příjmení a jméno matky	Kasalová Anna	28	nos	tupý
15	Materská řeč	česká	29	usta	souměrná
16	Občanské povolání	obchodní příručí	30	brada	kulatá
17	Stav	svobodný	31	obličej	podlouhlý
18	Náboženství	bez vyznání	32	výška těla v cm	177
19	Adresa rodičů nebo nejbližších příbuzných	<i>Beran Frant. (Přelouč) 119</i>	33	zvláštní znamení nebo vady	Schopen bez vady. Odveden.
35	Způsob odvodu a doba služební povinnosti	Dne 9. dubna 1927 hlavní odvodu na 14+4 měsíců činné služby. Služební povinnost v I. záloze do 31./12. 1929, v II. záloze do 31./12. 1936			
36	Zařazen do branné moci	Dne 1. října 1927 a vtělen k pěš. pluku 4 Prokopa Velikého			

24/9 1906

15 dom

Tiskárna MNO. v Praze-Bubeneč, Čís. skl. 117/B (B-IX-1, vzor 4 k § 14).

starších ročníků, zpravidla pouze pro zapsání základních údajů a toho, zda byl dotyčný propuštěn z branné moci nebo do ní opětně vřazen.

V porovnání se starým tiskopisem o rozměrech 25 x 20 cm se nový vzor vyznačoval zvětšením formátu na výšku, což umožnilo rozšířit počet sledovaných rubrik i zvětšit prostor pro vyplňování. Pro pozdější archivní uložení to

ale nebylo příliš vhodné řešení, neboť listy jsou ve formátově často menších archivních krabicích a deskách po kratší hraně zohýbané či potřhané. Další (prozatímní) změnou bylo zachování tiskopisu listu pouze pro hlavní kmenovou knihu, nikoliv pro pododdělení (dříve *Unterabteilungs-Grundbuchblatt*). V případě že byl kmenový list vyplňován pro konkrétní setninu (rotu, eskadronu,

1929 V. J.

Fotopohlednice z početné upomínkové série pražského nakladatele J. Vondráka, zobrazující každodennost vojenské prezenční služby v čs. armádě na sklonku dvacátých let 20. století.

FOTO: VHU

baterii), měla být pod hlavním nadpisem doplněna poznámka „opis pro pododdělení“.²¹

Skladba rubrik doznala oproti rakousko-uherským kmenovým listům jistých změn. Jak vidíme z příložené srovnávací tabulky, kolonek ubylo pouze minimum (údaje o očkování, velikost obuvi a číslo losu z odvodního protokolu). Naopak výrazně vzrostlo množství nových, z čehož vyplývá, že armáda potřebovala ještě více informací o brancích či záložnících než dříve, a určující byla nepochybně válečná zkušenost pracovníků vojenské evidence. Přibýly rubriky, které scházely již za staré monarchie a informace z nich byly improvizovaně do kmenových listů vpisovány – *Školní vzdělání*, *Příjmení a jméno otce*, *Rodné příjmení a jméno matky*. Jména rodičů sloužila k lepší identifikaci dotyčného, stejně tak i rubrika *Den, měsíc a rok narození* (dříve se vyplňoval pouze rok). Byla zavedena samostatná kolonka pro *Mateřskou řeč*. V rakousko-uherské branné moci se uváděla znalost jazyka slovem, přičemž při znalosti více jazyků se oznámený mateřský jazyk podtrhával. Stále nebylo vyžadováno, aby se explicitně uváděla národnost, ačkoli například v civilních evidencích, jako bylo sčítání lidu, se tento termín objevuje již od počátku dvacátých let.²² Dalšími novinkami byla *Adresa rodičů neb nejbližších příbuzných* pro získání kontaktu na blízké a také *Klasifikace a rozhodnutí o odvodu*, tj. údaj, zda byl dotyčný uznán schopným vojenské služby, popř. s jakými tělesnými omezeními. Zavedení poslední jmenovaného kritéria

mělo za následek, že tradiční rubrika *Zvláštní znamení nebo vady*, umístěná v kategorii popis osoby, se v praxi vyplňovala jen tehdy, pokud se popisoval nějaký zvláštní zevnější znak. Veškerá fyzická omezení nyní spadala do informací o odvodu.

Komplikovanější vývoj měla rubrika *Náboženství*, kde se bezpochyby projevil tlak výrazně ateizované (sektarizované) poválečné společnosti. Pro ni vyčleněné místo zatím nemělo být vyplňováno a MNO chtělo o řešení tohoto problému rozhodnout později.²³ Nakonec však nebylo vymyšleno nic nového a již v dubnu 1921 vyšel výnos, aby byla prázdná rubrika použita pro zápis vyznání, tak jak tomu bylo za Rakousko-Uherska.²⁴ Údaj hrál stále zásadní roli zejména při výběru pohřebního ritu v případě úmrtí.

Zcela dole na titulní straně kmenového listu byly připojeny rubriky *Způsob odvodu a doba branné povinnosti* a *Zařazení k jednotce*. Pod mírně odlišnými názvy existovaly již dříve: bylo zde stanoveno, do jaké doby bude dotyčný zařazen do příslušných kategorií zálohy (I. a II.) dle branného zákona. V pravém dolním rohu byla ještě připojena malá kolonka pro údaj o vykonání přísahy. Dle vzoru zde mělo být datum, ale v praxi se někdy používalo jen konstatování „ano“ (tedy že branec přísahal), nebo je rubrika úplně prázdná.

Další strany starého typu kmenového listu (*Hauptgrundbuchblatt*) tvořily záznamy o průběhu vojenské služby. V nové verzi zůstala zachována s kosmetickými obměnami

21 Tamtéž.

22 Ve vybraných vzorcích vyplněných evidenčních tiskopisů se rubrika národnost objevuje, a to i u mužstva, jež procházelo povinnou prezenční službou. Jde například o výkazy zběhů, ale také poněkud překvapivě o chorobopisy. Nicméně zde šlo nejspíše o omyl, protože ve formulářích dle nového předpisu z roku 1932 (*S-V-2 Vojenské léčebné ústavy*) je pouze rubrika mateřská řeč.

23 *Nový vzor kmenového listu*, s. 404.

24 *Vyplnění rubriky č. 18 v novém kmenovém listě*. Věstník čs. ministerstva národní obrany 1921, č. 19, s. 105.

Osobní záznam

Část I - kmenová.

Mír
R

1. Příjmení a jméno		Kocel Lovel		
2. Číslo kmen. listu	3. Odvod. roč.	4. Pořad. čís. prot. odved.	5. Domovské doplňovací okresní velitelství	
206	1933	1084	Ludvík Bráner	
6. Dne, měsíce, roku	19. března 1933	20. sloven	německy	
7. v obci	Brk	21. Ostat. jazyk	německy	
8. v polit. okresu	Ludvík Bráner	22. Školní vzdělání	1. v. obecní školy	
9. v zemi	Česka	23. Zvláštní schopnosti	rychlý	
10. do obce	Brk	24. Vlasy	blond	
11. polit. okresu	Ludvík Bráner	25. Vocasy		
12. zeme	Česka	26. Oči	modré	
13. Příjmení a jméno otce	Kocel Lovel	27. obočí	světlé	
14. Rodné příjmení a jméno matky	Kocel Lovel	28. nos	hlav.	
15. Mateřská řeč	německy	29. ústa	rovná	
16. Občanské povolání	lovč	30. brada	kulata	
17. Stav	svobodný	31. očištěj	mimo ovalní	
18. Náboženství	řím. katol.	32. výška těla v cm	170 52 81	
19. Adresa rodičů nebo nejbližších příbuzných	Ludvík Bráner, Brk, 1. v. obecní školy			
20. Den a způsob odvodu a doba služ. povinnosti	Dne 19. 3. 1933, 14. 12. 1933, 1. 1. 1934, 1. 1. 1935, 1. 1. 1936, 1. 1. 1937, 1. 1. 1938, 1. 1. 1939, 1. 1. 1940, 1. 1. 1941, 1. 1. 1942, 1. 1. 1943, 1. 1. 1944, 1. 1. 1945, 1. 1. 1946, 1. 1. 1947, 1. 1. 1948, 1. 1. 1949, 1. 1. 1950, 1. 1. 1951, 1. 1. 1952, 1. 1. 1953, 1. 1. 1954, 1. 1. 1955, 1. 1. 1956, 1. 1. 1957, 1. 1. 1958, 1. 1. 1959, 1. 1. 1960, 1. 1. 1961, 1. 1. 1962, 1. 1. 1963, 1. 1. 1964, 1. 1. 1965, 1. 1. 1966, 1. 1. 1967, 1. 1. 1968, 1. 1. 1969, 1. 1. 1970, 1. 1. 1971, 1. 1. 1972, 1. 1. 1973, 1. 1. 1974, 1. 1. 1975, 1. 1. 1976, 1. 1. 1977, 1. 1. 1978, 1. 1. 1979, 1. 1. 1980, 1. 1. 1981, 1. 1. 1982, 1. 1. 1983, 1. 1. 1984, 1. 1. 1985, 1. 1. 1986, 1. 1. 1987, 1. 1. 1988, 1. 1. 1989, 1. 1. 1990, 1. 1. 1991, 1. 1. 1992, 1. 1. 1993, 1. 1. 1994, 1. 1. 1995, 1. 1. 1996, 1. 1. 1997, 1. 1. 1998, 1. 1. 1999, 1. 1. 2000, 1. 1. 2001, 1. 1. 2002, 1. 1. 2003, 1. 1. 2004, 1. 1. 2005, 1. 1. 2006, 1. 1. 2007, 1. 1. 2008, 1. 1. 2009, 1. 1. 2010, 1. 1. 2011, 1. 1. 2012, 1. 1. 2013, 1. 1. 2014, 1. 1. 2015, 1. 1. 2016, 1. 1. 2017, 1. 1. 2018, 1. 1. 2019, 1. 1. 2020, 1. 1. 2021, 1. 1. 2022, 1. 1. 2023, 1. 1. 2024			

Datum			Hodnost	Změna	Důvod změny a poznamenání doklady
den	měsíc	rok			
1	října	1933	zařazen		Vybrán pro žen. pl. 5. do branné moci po provedení hlavního odvodu dne 4/4. 1933 jako voják k 1. rotě ženijního pluku 5. Číslo kmenového listu 256 55/33
1	října	1933	nováček	vtělen	
1	října	1933	vojín	presentován	k vykonávání prezenční služby. Kmen. rozk. č. 56/33
1	PROS.	1934	propuštěn		z činné služby vojenské a přeložen do I. zálohy jako voj. v záloze. Kmen. rozk. č. 68. 44
3.	LEDNA	1935	vojín	presentován	k vykonávání další činné služby 2/1935
19.	XII.	1934	doplněna		rubrika 35 kmen. listu: „+ 10 měsíců další činné služby“ podle zák. na 1. 267/1934 Sb. z. n.
14.	9.	1935	vojín	propuštěn	z činné služby vojenské na trvalou dovolenou až do přeložení do I. zálohy. 134/35.1
1.	10.	1935	voj. na div. dor.	přeložen	do I. zálohy jako voj. v záloze. 4/35

První část Osobního záznamu, která nahradila kmenové listy pro pododdíly. V pravé polovině je připojena i první strana se zápisy změn ve stavu. Za povšimnutí stojí, jak se zde promítly změny zákonného trvání vojenské prezenční služby. Branec zahájil 1. října 1933 nedlouho předtím zkrácenou čtrnáctiměsíční službu (dle zákona č. 66/1932 Sb.) a propuštěn byl po jejím absolvování 1. prosince 1934. Poté byl ale 19. prosince schválen zákon 267/1934 Sb., který službu prodloužil na dva roky. Na začátku dalšího roku musel již propuštěný voják nastoupit další činnou službu v trvání deseti měsíců. Podle toho byla opravena rubrika na první straně záznamu. V tomto případě jde o mírnou anomálii, protože většina mužstva odvodního ročníku 1933 nastupovala až 1. listopadu, tudíž než mohli být na přelomu let 1934 a 1935 propuštěni, vešel už v platnost nový zákon. Vojáci pak dostávali měsíční dovolenou, která se jim započítávala do prezenční služby.

FOTO: VHA Bratislava

Povýšení o úmrtí:		Půlben:		Padl (zemřel):		Byl očkovan proti:		Náboženství:		Materky jazyk:		Číslo kmen. listu:		Rok odvodu:		Kmen. číslo:		Obec, polit. okres, župa:		Den, měsíc z rok narození:		Příjmení a jméno:	
2. svědek:	1. svědek:	mlho:	datum:	mlho:	datum:	choleře:	tyfu:	ndovřen:	mlho:	mlho:	mlho:	mlho:	mlho:	mlho:	mlho:	mlho:	mlho:	mlho:	mlho:	mlho:	mlho:	mlho:	mlho:

Místo pro zápisy změn v poli jako: přeložení od jedné zbraně k jiné nebo službě, přemístění od útvaru k útvaru, povýšení, vyznamenání. Datum a podpis velitele části, s připojením čísla a data rozkazu, jímž změna byla nařízena		Zapísan do matriky zemědělců	Adresa příbuzných, jímž třeba poslati zprávy

Legitimační lístek, který lze najít v první části osobních záznamů. Většina rubrik se vyplňovala až v případě mobilizace či smrti vojáka. Na zadní straně jsou značky, podle nichž se měl lístek složit do mosazného pouzdra, jež se nosilo zavěšené na krku.

FOTO: VUA-VHA

Osobní záznam.

Část II – o službě.

1. Příjmení a jméno <i>Kováč</i>	2. Hodnost <i>voják</i>	3. Data narození <i>24. 9. 1913</i> <i>Kuba Kuba</i>	4. Domovská příslušnost <i>Česko</i>	5. Kmenové těleso <i>26. 9. 1913</i> <i>Přísl. 10. 7. 1913</i>	6. Kmenová jednotka <i>8. 4. 1913</i>	7. Číslo ústřední listu a odvodní ročník <i>883</i>	8. Klasifikace <i>bezprostředně vojensky využitelný</i>	9. Školní vzdělání a občanské povolání <i>škola, práce, obchodník</i>	10. Zvláštní schopnosti <i>dobrá fyzická, morální</i>
-------------------------------------	----------------------------	--	---	--	--	--	--	--	--

Výcvik, školy, kursy a přidělení

Den záznamu	Blízký označení trvání a výsledky výcviku nebo přidělení	Razítko a podpis velitele
13	14	15
30. 11. 1935	od 1. 12. do 30. 11. 1935 výcvik v základní škole jazykové	
17. 12. 1935	od 1. 12. do 16. 12. 1935 výcvik v základní škole jazykové	
17. 12. 1935	od 17. 12. 1935 do 22. 1. 1936 na posádce dovozu sportovního materiálu	
29. 1. 1936	výcvik v základní škole jazykové	

Den záznamu	Blízký označení trvání a výsledky výcviku nebo přidělení	Razítko a podpis velitele
13	14	15
27. 11. 1936	Imenován štábním zpravoděm z prvého. Věstník 12. 11. 1936. Odrad. S. R. Praha č. 72/1936	Velitel 4. kur. roty S. R. Praha
30. 11. 1936	Výkonat výcvik v kul. střelbě od 1. 12. do 30. 11. 1936.	Velitel 4. kur. roty S. R. Praha
30. 11. 1936	Výkonat výcvik v kul. střelbě od 1. 12. do 30. 11. 1936.	Velitel 4. kur. roty S. R. Praha
25. 1. 1936	Imenován úderníkem 1. třídy Pluk. roz. č. 165/1936.	Velitel 4. kur. roty S. R. Praha
25. 1. 1936	Imenován spolehlivým odhadcem vzdálenosti. Pluk. roz. č. 165/1936.	Velitel 4. kur. roty S. R. Praha
11. 1. 1936	od 1. 1. do 17. 1. 1936 výcvik v kul. střelbě.	Velitel 4. kur. roty S. R. Praha
26. 1. 1936	od 17. 1. 1936 do 26. 1. 1936 u výcviku v kul. střelbě.	Velitel 4. kur. roty S. R. Praha
5. 5. 1937	od 27. 8. 1936 do 5. 5. 1937 jako písař u vel. m. pluku.	Velitel 4. kur. roty S. R. Praha
18. 9. 1937	od 6. 5. 1937 do 18. 9. 1937 instruktor a výcvikovní příručí v kul. střelbě.	Velitel 4. kur. roty S. R. Praha

Dovolené

Druh dovolené	Výměra	Počet dní	Za jakým účelem	Kam	Den
16	17	18	19	20	21
zvolání dovolené				Francie	14/12. 22/1
zvolání dovolené				Portugalsko	1935 1936
zvolání dovolené				Teplice-Libě	21/1. 24/1
zvolání dovolené				Plzeň	24. 5. 35. 5
zvolání dovolené				Banská	11. 6. 16. 6
zvolání dovolené				Čáslav	1936
zvolání dovolené				Brno	6/2. 2/1
zvolání dovolené				Brno	1936

Jiné zameškání přesenní služby

Druh zameškání	Počet dní
23	24

25

Záznam o trestech založen dle...

Chování a vlastnosti

Druh zameškání	Počet dní
23	24

25

Záznam o trestech založen dle...

Druhá část osobního záznamu (o službě) sloužila k zaznamenávání průběhu služby, hodnocení nadřízených a jiných informací, nepodchytených v kmenové evidenci.

FOTO: VHA Bratislava

Záznam o trestech byl definován *Služebním řádem* (předpis A-I-1) a nesouvisel tedy přímo s vedením kmenového počtu. Pokud byl u dotyčné osoby založen, v neskartovaných fondech osobních spisů se zpravidla zachoval vložený do kmenových listů. Uvedený příklad obsahuje zápis o trestu uloženém civilním soudem před nástupem vojenské služby.

FOTO: VHA Bratislava

Číslo listu:

Záznam o trestech.

Příjmení a jméno	Kdy a v které hodnosti (branném poměru) byl trestán	Označení trestného činu	Druh a výměra trestu	Který velitel (kárný výbor, soud) trest uložil	Kdy byl trest nastoupen	Kdy byl trest odpískán, zda úplně či částečně promínut a kým
1	2	3	4	5	6	7
Chlebawý, Karel	14/3. 1933 Civilní trest	§ 1 a 2 zák. o trestnosti Potuloval se a zebval ze zohabálosti.	3 dny vězení	Glockner, soud v Čes. Jiřetíně Č. 112 I 30/33 8	14/3. 1933	10/3. 1933 odvoláno
PĚŠÍ PLUK 17 8. ROTA Trenčín, 22. 11. 1938 Velitel roty: šlecht. p. p. Zverin Ondřej						
2.	11./3. 1938. vojín.	Dne 11. března 1938. při prap. ovičení mškartón ostrého střeliva v levé sumce, přesto, žeby- lo nařízeno dnem před ovičením, ráno D. r. 8. před odchodem, kde má být ostré střel- livo. Teprve při kon- trole, vel. čety zjistil tuto hrubou nedbalost.	15. dní kasární vězení.	Velitel 3. roty.	11./3. 1938.	26/3. 1938. odvoláno
Praporečářský prapor 2. ROTY NAZBAP 3. rota. T r u t n o v, 7. květen 1938. Velitel 3. roty: Vzaat. por. p. p. Jan Kořínek <i>Jan Kořínek</i>						

Čís. list. 104 — Vojenská služba v Brd.

základní osa údajů, a to v pořadí: *Datum (den, měsíc, rok) – Hodnost – Změna – Důvod změny a poznamenání dokladů* (dříve prostě *Beschreibung – Popis*). Zmizela pak poslední stránka kmenového dokladu, tzv. konduitní záznam. Ten byl podle výnosu prozatím redukován na hodnocení vojenské osoby ve třech rubrikách: *Vojenský výcvik – Mravní způsobilost – Způsobilost k povýšení*.²⁵ Zapisovány měly být na poslední stranu kmenových listů pododdílů, přičemž rubriky nebyly předtištěné.

Nový předpis pro kmenovou evidenci

Až do roku 1925 platil s opravami a doplňky původní rakousko-uherský předpis pro vedení kmenových knih z roku 1887.²⁶ Definitivně byl zneplatněn až vydáním první čs. ucelené instrukce B-IX-1 o vedení kmenového počtu.²⁷ Předpis upravoval v obecnosti způsob evidence počtů vojenských osob bez ohledu na branný poměr dotyčných a jejich součet měl tvořit celkový kmenový počet čs. branné moci. Nás budou zajímat hlavně ustanovení

²⁵ *Povyšování mužstva – prozatímní směrnice*. Věstník čs. ministerstva národní obrany 1920, č. 18, s. 96.

²⁶ Pro společnou armádu viz B-9 *Vorschrift über die Standesführung im k. k. Heere*. K. k. Hof- und Staatsdruckerei, Wien 1887; pro zeměbranu: B-9 *Instruktion zur Führung des Grundbuchs für die Personen der k. k. Landwehr*. K. k. Hof- und Staatsdruckerei, Wien 1887.

²⁷ B-IX-1. *Vedení kmenového počtu*. Ministerstvo národní obrany, Praha 1924. Instrukce byla vydána již roce 1924, ale platnosti nabývala 1. července 1925. Viz *Schválení služebního předpisu B-IX-1*. Věstník Ministerstva národní obrany 1924, č. 66, s. 438.

Zdravotní záznam souvisel s nařízenými zdravotními prohlídkami nováčků po jejich nástupu do služby. Nejprve byl definován normami zveřejňovanými ve Věstníku Ministerstva národní obrany a později předpisem S-V-1 Zdravotnická služba u vojenských útvarů v míru z roku 1933. FOTO: VHA Bratislava

Opis. Průběh 1/3

Zdravotní záznam

Jméno a příjmení Herbert Hrabal Kmen. těleso (setnina) Přísl. pluk 44 - 9 v.

Číslo kmen. listu / odv. roč. 32 / 1934 Datum a místo narození 4. 9. 1912 Old Seidenburg

Odvodní klasifikace (podle osob. záznamu) skupina 6/12 - 6/6, 2. o. nemocnosti podle důh. neli. do 1. 1. 1934

Dom. příslušnost Hradec Králové Náb. evangel. Obč. povolání řemeslník

Adresa nejbližších příbuzných matka: Marie Hrabalová, Hrabatice č. 6 u Trutnova

I. Výsledek lékařské prohlídky po prezentaci

Anamnesa osobní a rodinná a výsledek pátrání po vzniku choroby		Příce (poklep, poslech)
1	V 6 letech mne shledal se jízou vlakem do pravého oka iharj mltik a od té doby jím špatně vidí. Časliji měl chrůstku. Shromáždění neprošel.	7 bez patol. změn.
2	Výška _____ cm; váha <u>63</u> kg	Srdce (hranice, ozvy; puls v klidu a po pohybu)
3	Konstituce tělesná <u>postřední</u> Svalstvo <u>střední</u> , podkožní tuk <u>příměrný</u> Objem hrudníku (max. vdech a výdech) <u>91 / 87</u> cm	8 bez patol. změn 72, 108
4	Chrap (část, kuz označe \, zub chybějící nebo ze 1/2, kariésní X, prothesa O, plomby „p“). P <u>8 X P 5 P 3 2 1</u> <u>1 2 3 X X P P 8</u> L <u>8 P 6 5 4 3 2 1</u> <u>1 2 3 4 5 6 7 8</u>	9 Nález v moči: b <u>+</u> , c <u>+</u>
5	Uštní zrakové ostrozrakost podle S-I-I vpravo <u>6/12</u> vlevo <u>6/6</u> objekt. nález, zvláště na spojivkách <u>matka - příměrná 2 mm pod cívou první rohovky.</u>	10 Ostatní nález (interní, chirurg., nerv. atd.) bez patol. změn.
6	Uštní sluchové sluch pro šepot vpravo <u>6 m</u> vlevo <u>6 m</u> objekt. nález, zvláště na bubínkách <u>bez patol. změn.</u>	

Podpis vyšetřujícího lékaře a jeho služební zařazení
Štěpán
Přísl. pluk 44 mjr. F. Votava

V Lihovci 23. října 1934.

tohoto předpisu týkající se dokumentů k evidenci mužstva, ať už nastupujícího povinnou vojenskou prezenční službu či po odchodu do zálohy.

Pilířem evidence osob nadále zůstával kmenový list, vyplňovaný při svém založení výhradně na základě výpisů z protokolu odvedených, ve výjimečných případech podle výpisu z prezentačního protokolu.²⁸ Některé rubriky měli vyplňovat velitelé kmenových setnin (baterií, eskadron apod.). Jednotlivé listy mužstva byly dle

ročníků zařazovány do svazků kmenových knih dle odvodních ročníků. Pokud byla vojenská osoba převedena do II. zálohy, dělily se svazky po rocích narození dotyčného.²⁹ Existovala i skupina se zkratkou O = *Odchod*. Šlo o vojáky vzaté z kmenového počtu útvaru, kteří nebyli převedeni jinam, ale byli propuštěni z branné moci. Po uplynutí sta let od roku narození měly být kmenové doklady příslušného ročníku ze skupiny *Odchod* zasílány od kmenového tělesa vojenskému archivu v Praze.³⁰

28 Protokol či listina odvedených i prezentační protokol (vyhotovený v souvislosti s nástupem nováčků do prezenční služby) byly zavedeny spolu s vládním prováděcím nařízením k brannému zákonu ze dne 28. července 1921. Jejich vzory viz Věstník Ministerstva národní obrany 1921, č. 42, s. 313 a 357.

29 B-IX Vedení kmenového počtu, s. 17.

30 Tamtéž, s. 18.

Odvody do československé branné moci probíhaly i za druhé republiky těsně před nacistickou okupací. Tito branci z jihomoravského Padochova se nechali na památku vyfotografovat se svým starostou. Odvedenci jsou ozdobeni květinami, někteří neodvedení mají na čepicích nápis „svoboda“.

FOTO: VHÚ

z rakousko-uherské armády, který dostávali vojáci za mobilizace pro svou identifikaci a k zápisu důležitých změn.³¹

Druhá část znázorňovala samotný průběh vojenské služby. Záležitosti, jež se netýkaly přímo změn v rámci kmenového počtu (tzv. zápisné řízení), tím byly úplně vyčleněny z kmenových listů, respektive z jejich záznamní části počínaje stranou dvě.³² Tiskopis osobního záznamu sloužil k zaznamenání *výcviku, absolvování škol a kursů* a také *přidělení do funkcí* (1.–2. strana), dále obsahoval *přehled dovolených, zameškání služby a trestní záznam* (3. strana). Přehled trestů ve formuláři později nahradil pouhý odkaz na samostatný záznam o trestech, jak je vidět na příkladě. Se zavedením samostatných záznamů o službě skončila provizorní náhrada někdejších konduktních záznamů. Pro méně schematické hodnocení osobních kvalit, které by veliteli poskytlo reálnější a plastický obraz o vojákovi, jeho vlastnostech a schopnostech, byla v novém tiskopisu určena poslední (čtvrtá) stránka s názvem *Chování a vlastnosti*, kde také vznikl prostor pro různé poznámky, například o přisaze.

V „košílkách“ z kmenových listů lze kromě výše zmíněných osobních záznamů nezřídka najít také další

dokumenty založené pro jednotlivé osoby v průběhu jejich povinné vojenské služby. Nejčastěji jsou to záznamy o trestech, popř. výpisy z těchto záznamů, zdravotní záznam a u osob, které prošly superarbitračním řízením, také superarbitrační listiny s případnými lékařskými dobrozdáním.

Po druhé světové válce

Kmenové listy zůstaly základním evidenčním dokladem vojenských osob i v prvních poválečných letech. Byly používány sice nové tiskopisy, ale svým obsahem se prakticky nezměnily, pouze v nich již nebylo odkazováno na meziválečný předpis B-IX-1. Ten byl modifikován prozatímní směrnicí o vedení kmenového počtu z 15. září 1945,³³ platnou do plánovaného vydání nového předpisu po dokončení stabilizace obnovené branné moci v Československu. Nová ustanovení měla sloužit částečně i jako pokusná pro získání zkušeností a zpětné vazby při tvorbě nového předpisu.³⁴

Zmíněná směrnice úplně zrušila osobní záznamy, a to jak první (kmenovou) část, tak druhou část (o službě) a nahradila je *Záznamem o službě*.³⁵ Jejich zakládání se týkalo primárně odvodních ročníků počínaje rokem 1945.³⁶ Osobám, jimž byly založeny osobní záznamy

31 Tamtéž, s. 54n.

32 Tamtéž, s. 23.

33 *Vedení kmenového počtu, zatímni směrnice*. Věcní věstník Ministerstva národní obrany 1945, č. 25, s. 191–194.

34 Tamtéž, s. 194.

35 Vzor záznamu o službě viz tamtéž, s. 201–203.

36 Odvodní ročníky tvořily i osoby, které nemohly jít s ohledem na německou okupaci k odvodu v dřívějších letech.

Kmenový list příslušníka čs. branné moci z doby po skončení druhé světové války. Branec odvodního ročníku 1941/1945 byl v tomto případě zařazen do náhradní zálohy. Tento institut existoval i v meziválečné armádě, přičemž služba od konce roku 1934 spočívala v pětiměsíčním výcviku a následné účasti na cvičeních ve zbraní. V době bezprostředně po válce do této kategorie spadali nejen branci odvedení pod stanovený kontingent pro dvouletou prezenční službu, ale i většinová část nevycvičené mužské populace, jež se měla podrobit odvodu v době nacistické okupace. Na zobrazeném příkladu je ještě vhodné upozornit na novou podobu kmenového čísla, zavedenou v roce 1946. V horním rámečku je stará verze, kterou bránc obdržel při nástupu v roce 1945.

FOTO: VHA Bratislava

Priloha;

Kmenové číslo *1945/1941*
Odvodní ročník

Rok narození *1919*

Kmenový list

1	Příjmení a jméno	<i>Kuliha Bohumil</i>					
2	Kmenové číslo	3	Odvodní ročník	4	Poradové číslo protokolu odvedených	5	Domovské doplňovací okresní velitelství
	<i>19 128-2726-45/41</i>	<i>1945/41</i>		<i>510/1/c</i>		<i>227- Vltava</i>	<i>Mladá</i>

6	Narozen	dne, měsíce, roku	<i>31. 10. 1919</i>	20	Ovládá řeč	slovesem	<i>česky</i>
7		v obci	<i>Radostice</i>	21		písmem	<i>česky</i>
8		v politickém okrese	<i>Příjem Vltava</i>	22	Školní vzdělání	<i>5 let, 3 obř. šk. čes.</i>	
9		v zemi	<i>Moravskoslezská</i>	23	Zvláštní schopnosti		
10	Přijetí do	obce	<i>Příjem</i>	24		vlasý	<i>brakovaný</i>
11		politického okresu	<i>Příjem</i>	25		vousy	
12		země	<i>Moravskoslezská</i>	26		oči	<i>modré</i>
13	Příjmení a jméno otce	<i>Vojtěch</i>		27		obočí	<i>světlé</i>
14	Rodné příjmení a jméno matky	<i>Poušadová Marie</i>		28		nos	<i>hlavý</i>
15	Národnost	<i>česká</i>		29		ústa	<i>okrouhlá</i>
16	Občanské povolání	<i>voj. záměstník</i>		30		brada	<i>okrouhlá</i>
17	Stav	<i>svobodný</i>		31		obličej	<i>okrouhlý</i>
18	Náboženství	<i>čes.</i>		32		výška těla v cm	<i>166</i>
19	Adresa rodičů nebo nejbližších příbuzných	<i>Priloha, 274/41</i>		33		zvláštní znamení nebo vady	
		<i>na Prilohy</i>		34	Klasifikace a rozhodnutí o odvodu	<i>schopen, kategorie 1. třídy, škola, bez kladek, škol. Ozáčen</i>	

35	Způsob odvodu a doba služební povinnosti	Dne <i>14. srpna</i> 1945 při <i>okružní</i> odvodu na <i>5</i> měsíců <i>úvodní voj. výcvik</i>
36	Zařazen do branné moci	Dne <i>1. 7</i> 1945 vřazen k <i>pr. 1. 7</i>

Priloha, 274/41

Tiskárna MNO, Praha IV — 45-1079 — Ck. sk. 224 B

dle předpisu B-IX-1, již neměly být zakládány nové.³⁷ Záznamy se po vyplnění u kmenového tělesa rozesílaly mezi jednotlivé setniny (dříve pododdíly).³⁸ Jejich podoba byla v podstatě složeninou obou částí zrušených osobních záznamů. Tomu odpovídala i zvětšená velikost tiskopisu, která již byla definována standardním evropským formátem A4.³⁹

Portfolio rubrik na první straně se oproti starším osobním záznamům opět rozrostlo o další kolonky. Poprvé byl v takovémto dokumentu zaveden pojem *Národnost*. V meziválečné čs. armádě, kde již bylo při zařazování branců výrazně přihlíženo k jejich etnicitě, se národnostní příslušnost dala odvodit pouze z údaje o mateřském jazyce.⁴⁰ Nacionálně vyhrčená situace v roce 1945

37 Vedení kmenového počtu, zatímní směrnice, s. 192.

38 Tamtéž.

39 Formát A4 byl ještě za první republiky zaveden i pro kmenové listy (první takovéto tiskopisy se objevují u odvodního ročníku 1933).

40 Muselo se takto postupovat i při předávání kmenových listů německým vojenským úřadům v roce 1939. Výjimku tvořily osoby, které vedle německé mateřské řeči měly židovské vyznání, což ale zdaleka neuváděli všichni branci považovaní z nacistického rasového hlediska za Židy. Kmenové (osobní) doklady, evidenční a odvodní pomůcky, odevzdání říšským orgánům. Věcní výnosy 1939, č. 31, s. 155.

„První nováčci osvobozené republiky nastupují“ – foto z titulní strany časopisu *Naše vojsko* z roku 1945.

REPRO: *Naše vojsko*

Kmenové číslo	141	Stav	1941	Období	1941/42	Rubrika	1	Číslo	1	Multimediální zdroj
---------------	-----	------	------	--------	---------	---------	---	-------	---	---------------------

Záznam o službě

1. Příjmení a jméno	KOTHOUB Alois	
2. Den, měsíc, rok	16. 3. 1918	3. Střední
3. Město	Náje	4. Střední
4. Příjmení a jméno	Příbram	5. Střední
5. Příjmení a jméno	Štěrbohovi	6. Střední
6. Příjmení a jméno	Příbram	7. Střední
7. Příjmení a jméno	Václav Kotroš	8. Střední
8. Příjmení a jméno	Kamiliánie Širotková	9. Střední
9. Příjmení a jméno	Šestá	10. Střední
10. Příjmení a jméno	ročník	11. Střední
11. Příjmení a jméno	svobodný	12. Střední
12. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	13. Střední
13. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	14. Střední
14. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	15. Střední
15. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	16. Střední
16. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	17. Střední
17. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	18. Střední
18. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	19. Střední
19. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	20. Střední
20. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	21. Střední
21. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	22. Střední
22. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	23. Střední
23. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	24. Střední
24. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	25. Střední
25. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	26. Střední
26. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	27. Střední
27. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	28. Střední
28. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	29. Střední
29. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	30. Střední
30. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	31. Střední
31. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	32. Střední
32. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	33. Střední
33. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	34. Střední
34. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	35. Střední
35. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	36. Střední
36. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	37. Střední
37. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	38. Střední
38. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	39. Střední
39. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	40. Střední
40. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	41. Střední
41. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	42. Střední
42. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	43. Střední
43. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	44. Střední
44. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	45. Střední
45. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	46. Střední
46. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	47. Střední
47. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	48. Střední
48. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	49. Střední
49. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	50. Střední
50. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	51. Střední
51. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	52. Střední
52. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	53. Střední
53. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	54. Střední
54. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	55. Střední
55. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	56. Střední
56. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	57. Střední
57. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	58. Střední
58. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	59. Střední
59. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	60. Střední
60. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	61. Střední
61. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	62. Střední
62. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	63. Střední
63. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	64. Střední
64. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	65. Střední
65. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	66. Střední
66. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	67. Střední
67. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	68. Střední
68. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	69. Střední
69. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	70. Střední
70. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	71. Střední
71. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	72. Střední
72. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	73. Střední
73. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	74. Střední
74. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	75. Střední
75. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	76. Střední
76. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	77. Střední
77. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	78. Střední
78. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	79. Střední
79. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	80. Střední
80. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	81. Střední
81. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	82. Střední
82. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	83. Střední
83. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	84. Střední
84. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	85. Střední
85. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	86. Střední
86. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	87. Střední
87. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	88. Střední
88. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	89. Střední
89. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	90. Střední
90. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	91. Střední
91. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	92. Střední
92. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	93. Střední
93. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	94. Střední
94. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	95. Střední
95. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	96. Střední
96. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	97. Střední
97. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	98. Střední
98. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	99. Střední
99. Příjmení a jméno	Šim. Kotel	100. Střední

Záznamy o vykonané službě	
1. Příjmení a jméno	2. Datum
3. Město	4. Střední
5. Příjmení a jméno	6. Střední
7. Příjmení a jméno	8. Střední
9. Příjmení a jméno	10. Střední
11. Příjmení a jméno	12. Střední
13. Příjmení a jméno	14. Střední
15. Příjmení a jméno	16. Střední
17. Příjmení a jméno	18. Střední
19. Příjmení a jméno	20. Střední
21. Příjmení a jméno	22. Střední
23. Příjmení a jméno	24. Střední
25. Příjmení a jméno	26. Střední
27. Příjmení a jméno	28. Střední
29. Příjmení a jméno	30. Střední
31. Příjmení a jméno	32. Střední
33. Příjmení a jméno	34. Střední
35. Příjmení a jméno	36. Střední
37. Příjmení a jméno	38. Střední
39. Příjmení a jméno	40. Střední
41. Příjmení a jméno	42. Střední
43. Příjmení a jméno	44. Střední
45. Příjmení a jméno	46. Střední
47. Příjmení a jméno	48. Střední
49. Příjmení a jméno	50. Střední
51. Příjmení a jméno	52. Střední
53. Příjmení a jméno	54. Střední
55. Příjmení a jméno	56. Střední
57. Příjmení a jméno	58. Střední
59. Příjmení a jméno	60. Střední
61. Příjmení a jméno	62. Střední
63. Příjmení a jméno	64. Střední
65. Příjmení a jméno	66. Střední
67. Příjmení a jméno	68. Střední
69. Příjmení a jméno	70. Střední
71. Příjmení a jméno	72. Střední
73. Příjmení a jméno	74. Střední
75. Příjmení a jméno	76. Střední
77. Příjmení a jméno	78. Střední
79. Příjmení a jméno	80. Střední
81. Příjmení a jméno	82. Střední
83. Příjmení a jméno	84. Střední
85. Příjmení a jméno	86. Střední
87. Příjmení a jméno	88. Střední
89. Příjmení a jméno	90. Střední
91. Příjmení a jméno	92. Střední
93. Příjmení a jméno	94. Střední
95. Příjmení a jméno	96. Střední
97. Příjmení a jméno	98. Střední
99. Příjmení a jméno	100. Střední

Záznam o službě zavedený v roce 1945 místo prvorepublikových osobních záznamů. Opět jde o příslušníka náhradní zálohy. Jak vidíme ve spodu druhé strany, byla mu v dalších letech prominuta větší část cvičení. Podobné to bylo i u dalších náhradních záložníků odvedených v roce 1945.

FOTO: VHA Bratislava

spojená s vysídlením německého obyvatelstva a dalšími kroky proti příslušníkům jiných národů v Československu však vytvořila stav, kdy se národnost stala zásadním kritériem pro posouzení spolehlivosti budoucího brance a jeho zařazení do čs. branné moci vůbec. Určující bylo, k jaké národnosti se přihlásil při posledním proběhlém sčítání lidu (1930). Na Němce a Maďary se až do roku 1948 branná povinnost nevztahovala, platila pouze pro čs. občany slovanské národnosti.⁴¹

Přidány byly samostatné kolonky o fyzických proporcích dotyčného: vedle výšky to byla nově *tělesná váha a šířka hrudníku*. Tyto údaje vojenské správě pomáhaly, aby si vytvořila alespoň hrubou představu o tělesné konstituci a zdatnosti branců.⁴² S fyzickou podobou souvisel i další nový údaj, *velikost plynové masky*. Stejně jako u kmenových listů chyběla v tiskopisech kolonka o vykonání přísahy, informace se v praxi vypisovala na horní okraj 2. nebo 3. strany.

Záznam o službě nepřebíral z kmenových listů způsob vyplňování změn počínaje stranou dvě (*datum – hodnota – změna – důvod změny*). Místo toho se zde objevily konkrétní rubriky ke každému druhu změny ve stavu.⁴³ Jednak to byly jakési čtyři základní P: *Presentace, Povýšení, Přemístění, Propuštění*, jednak pětice záznamů: *Záznam o trestech* (pouze údaj o tom, zda byl založen), *Záznam o dovolených*, *Záznam o zběhnutí*, *Záznam o odnětí vojenské hodnosti* a *Záznam o nahrazování (dosluhování) zameškané doby presenční služby*. Rubrika *Obnovení reversálního závazku* se vyplňovala tehdy, pokud se voják dobrovolně přihlásil do další činné služby. Záznamy o vykonaných cvičeních taktéž obdržely svoji vlastní rubriku. Obsah zastřešující rubriky *Chování a vlastnosti* se změnil jen minimálně, byl pouze přesunut na druhou stranu Záznamu o službě. Stejně tak zůstala nepozměněna rubrika *Výcvik, kursy a školení*, jež začínala na straně 3 tiskopisu.

41 *Vojenské dějiny Československa. V. díl (1945–1955)*. Naše vojsko, Praha 1989, s. 34. Nicméně i mezi slovanskými národy se rozlišovalo, jak dokládá záznam o rekrutovi z Těšínska, že je „polské národnosti“ (poznámka nadřazeného v rubrice *Chování a vlastnosti – Povaha a mravní způsobilost*).

42 Údaje o váze a šířce (později objemu) hrudníku byly doplňovány již v meziválečných kmenových listech do rubriky *Výška*. Zavedeno to bylo doplňky č. 8 a 9 k předpisu B-IX v roce 1932. Od roku 1937 byl do téže rubriky zaznamenáván tzv. index zdatnosti (oficiálně Pignetův koeficient tělesné zdatnosti), jehož číselná hodnota byla vypočítána právě na základě výšky, váhy a rozměrů hrudníku. Blíže k měření indexu: Tomáš KYKAL, *Index zdatnosti – hodnocení branců při odvodním řízení* [online]. Dostupné z: <https://www.vhk-erika.cz/index-zdatnosti-hodnoceni-brancu-pri-odvodnim-rizeni/> [cit. 2024-10-15].

43 Z hlediska badatele je toto uspořádání při rozsáhlejších analýzách na vybraných vzorcích mnohem příhodnější, navíc se zde otevírají možnosti zpracovat digitální kopie kmenových listů pokročilými softwarovými nástroji, jejichž výstupem může být kupříkladu databáze pro vytváření velkých statistických dat.

Rok narození	1902	Odvodní ročník	1923	Příjmení a jméno	Dědáček <i>Ludvík</i>	Kmenové číslo	02-054-390-23	Číslo rejstříku	25
Příslušné doplňovací okresní velitelství				Narozen	den, měsíc	29/9. 1902	Kmenové těleso	[redacted]	
[redacted]				obec	Ymning		1525		
Vojenská hodnost a branný poměr				Přísluší	obec	Spysilniov	Kmenová setnina		
[redacted]				polit. okres	Mh. Hradisti				
Znalost řeči	sloven:	česky, něm.	Zaměstnaní (povolání)	vyučení					
	písmem:	česky, něm.	vykonávaná	řezník	Klasifikace	A		Národnost	česká
Záznamy o službě v mob., ve válce a za zvláštních opatření				mob. určení					
				zproštění					
				datum a výsledek prezentace					
				ostatní záznamy (na př. v cizině)					
				Školní vzdělání	civilní	5 let. stud. Ně. něm. 2 let. stud. čes. něm. 2 let. stud. něm. čes. něm. 2 let. stud. něm. čes. něm.			
				vojenké					
				Druh voj. výcviku (zvl. schopnosti)	rychle				
				Číslo řidičského průkazu a pro jaké vozidlo					
Důvod vzetí do evidence						1.1.1946 vstoupil do kmen. příslu. [redacted] 1.1.1946-1.1.1947			

Čís. skl. 153/B. (Kart. listek pro evidenci voj. osob u kmen. těles). — Vojenská tiskárna v Brně.

Lístek pro evidenci vojenských osob u kmenových těles (osoby mimo činnou službu). Na ukázce je začerněn název vojenského útvaru, který se začal uvádět krycími čísly.

FOTO: VÚA-VHA

V prvních poválečných letech byly o jednotlivých vojácích i nadále vedeny dokumenty definované již v prvo-republikovém období (*Zdravotní záznam, Záznam trestů* atd.). Novinkou zavedenou až po roce 1945, jež se ne-*zřídk* objevuje uvnitř osobních spisů, byly kartotéční lístky. Jde o *evidenci vojenských osob mimo činnou službu u kmenových (náhradních) těles*. Nahrzovaly tzv. protokoly příslušnosti, což byly přehledy trvalých dovolenkářů a záložníků vedených u útvarů.⁴⁴ Ty se v osobních spisech dochovat nemohly, poněvadž nebyly vedeny ke každému vojákovi zvlášť. Kartotéční lístky měly usnadnit činnosti spojené s povoláváním vojenských osob a přípravám k mobilizaci.⁴⁵ Směrnice, která je zaváděla a zároveň obecně upravovala evidenci záložníků, byla pouze provizorní a čekalo se na vydání komplexnější normy.

Závěrem

Vedení vojenských osobních spisů v prvních třiceti letech samostatného státu nebylo z hlediska měnících se opatření jednoduchou záležitostí. V průběhu dvacátých let se podařilo vydat většinu potřebných norem a převést je do ustálené praxe, ale na konci druhého desetiletí existence Československa se situace vlivem politických událostí opět destabilizovala. Opatření po roce 1945

byla často brána jen jako provizorní a stabilita se očekávala teprve v dalších letech, až se armáda přizpůsobí novým podmínkám ve státě.

Jinak ale přetrvával kontinuální trend, kdy vojenská správa evidenci vojenských osob stále více rozšiřovala a zpřesňovala, aby měla v případě mimořádných událostí co nejvíce informací. Pečlivě podchycovala i mužství, jež absolvovalo pouze povinnou službu ve zkrácené formě několikaměsíčního výcviku pro náhradní zálohu. Se zavedením osobních záznamů v roce 1925 a záznamů o službě po osvobození od nacistické okupace již výzkumník dostává do ruky poměrně rozsáhlou charakteristiku osoby a popis průběhu její vojenské služby.

Až do vypuknutí druhé světové války se do podoby evidenčních pramenů v zásadě nepromítal panující politický režim, změna nastala až po roce 1945 (zavedení rubriky *Národnost*) a hlavně po roce 1948. O tom pojednáme v některém z příštích čísel časopisu *Historie a vojenství*.

Tato studie je výstupem projektu č. DH23P03OV054 finančně podpořeného Ministerstvem kultury České republiky, jehož řešitelem je Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i.

Autor děkuje Tomáši Kykalovi za přínosné poznámky při psaní textu a pomoc při výběru ilustračních fotografií.

44 *Evidenci vojenských osob mimo činnou službu u kmenových (náhradních) těles – zatímní směrnice*. Věcní věstník Ministerstva národní obrany 1945, č. 48, s. 437.

45 Tamtéž.